

พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับ “การครองตน”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
18 กันยายน 2504

“... การดำเนินชีวิตโดยใช้วิชาการอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ จะต้องอาศัยความรู้รอบตัว และหลักศีลธรรมประกอบด้วย ผู้มีความรู้ดี แต่ขาดความยั้งคิด นำความรู้ไปใช้ในทางมิชอบ ก็เท่ากับเป็นบุคคลที่เป็นภัยแก่สังคมของมนุษย์ ฉะนั้น ขอให้ทุกคนจงดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ โดยอาศัยวิชาความรู้ที่ได้รับมา ประกอบด้วยความยั้งคิดซึ้งใจ และศีลธรรมอันดีงาม เพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเองและของประเทศชาติ ...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
22 พฤษภาคม 2506

“... ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรือง ก็ต้องอาศัยผู้รอบรู้ในสรรพวิทยาการต่าง ๆ เป็นกำลังสำคัญ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัย ย่อมเป็นผู้มีความรู้สูง จะไปประกอบกิจการใดก็ คงทำได้โดยอาศัยความรู้ที่ได้เรียนมา แต่การจะทำสิ่งใดโดยใช้ความรู้แต่อย่างเดียวนั้น จะสำเร็จราบรื่นเสมอไปหาได้ไม่ จะต้องมีความรอบคอบรู้จักกาลเทศะ ยึดหลักศีลธรรมเป็นเครื่องเตือนใจให้ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ประกอบด้วยรู้จักใช้คุณสมบัติในตัวให้เป็นประโยชน์ จึงจะบรรลุถึงจุดหมายปลายทาง มีความเจริญรุ่งเรือง หากบุคคลใดแม้จะมีความรู้สูง แต่ขาดหิริโอตตปปะ คือ ไม่มีความละอายต่อบาป นำความรู้นั้นไปใช้ในทางที่มิชอบ ก็จะทำให้สังคมเดือดร้อน ...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
25 กรกฎาคม 2506

“... การทำงานนั้นมีความสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือ จะต้องมีความใจรักงาน จึงจะดำเนินไปโดยสะดวกเรียบร้อยได้ ขอเตือนว่า ผู้ที่เข้าทำงานเมื่อทำใหม่ ๆ มักจะประสพอุปสรรคอยู่เสมอ อุปสรรคเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นเพราะติดขัดเรื่องระเบียบ วิธีการก็ได้ บางทีเห็นงานบางอย่างบกพร่องไม่อยู่กับร่องกับรอย ไม่เห็นตรงกับหลักวิชาที่ได้เรียนมา หรือมีความเห็นขัดแย้งกับผู้ร่วมงาน ทำให้คิดอยากจะทำอะไรก็ทำไม่ได้ แต่ก็ยากที่จะทำได้ อุปสรรคเหล่านี้ ทำให้หมดความกระตือรือร้นที่จะทำ ทั้ง ๆ ที่อยากทำ เป็นเหตุให้เกิดความท้อแท้ หมดกำลังใจที่จะทำต่อไป ความจริงงานทุกอย่างถ้าทำด้วยน้ำใจรัก ย่อมมีทางสำเร็จและได้ผลดี เมื่อพบอุปสรรคใด ๆ

อย่าเพิ่งท้อแท้จะหมดกำลังใจง่าย ๆ จงตั้งใจทำให้ดี คิดหาทางที่จะแก้ไขผ่อนคลายอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยเหตุผลและหลักวิชา ไตร่ตรองด้วยความสุขุมรอบคอบและเยือกเย็น งานก็จะลุล่วง ไปได้ ด้วยดี การทำงานด้วยน้ำใจรักต้องหวังผลงานนั้นเป็นสำคัญ แม้จะไม่มีใครรู้ใครเห็นก็ไม่น่าวิตก เพราะผลสำเร็จนั้นจะเป็นประจักษ์พยานที่มั่นคง ที่พูดเช่นนั้น เหมือนกับสอนให้ปิดทองหลังพระ การปิดทองหลังพระนั้น เมื่อถึงคราวจำเป็นก็ต้องปิด ว่าที่จริงแล้ว คนโดยมากไป ม่ค่อยชอบปิดทองหลังพระกันนัก เพราะนึกว่าไม่มีใครเห็น แต่ถ้าทุกคนพากันปิดทองแต่ข้างหน้า ไม่มีใครปิดทองหลังพระเลย พระจะเป็นพระที่งามบริบูรณ์ไม่ได้ ...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

18 ธันวาคม 2512

“... ก่อนที่ท่านทั้งหลายจะออกไปประกอบภาระงาน สร้างฐานะความเจริญแก่ชีวิต ใครจะฝากข้อคิดไว้สำหรับเตือนใจว่า ชาตินี้ไทยของเราได้พึ่งตนเองมาโดยตลอด จึงยืนหยัดมาในโลกได้โดยอิสระจนถึงทุกวันนี้ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นสูงเช่นท่านทั้งหลาย เป็นผู้มีส่วนบริหารประเทศทั้งในวันนี้วันหน้าด้วยกันทุกคน จึงต้องรู้จักและต้องสามารถพึ่งตนเอง มิฉะนั้นประเทศชาติอาจเป็นอันตรายไปได้เพราะการบริหารงานของท่าน การพึ่งตนเองนั้นขึ้นอยู่กับคุณสมบัติประจำตัวบุคคลสองอย่าง คือความสามารถนำวิชาการที่ได้ศึกษา มาใช้ในการปฏิบัติงาน ประการหนึ่ง ความฉลาด ที่จะวินิจฉัยชี้ให้เห็นทาง เสื่อมทางเจริญ พร้อมทั้งทางที่จะให้พ้นความเสื่อม ดำเนินไปให้ถึงความเจริญ อีกประการหนึ่ง ประการแรกเป็นเรื่องของการให้การศึกษา เช่นที่ท่านได้รับมาเป็นลำดับจนจบชั้นอุดมศึกษานี้ แต่ประการที่สองเป็นเรื่องของการฝึกหัดคิดใคร่ครวญ ให้เข้าใจแจ่มชัดในเหตุที่แท้ในผลที่แท้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการทำงานทั้งปวง และเป็นเครื่องบันดาลผลสำเร็จที่ดี ที่เป็นประโยชน์แท้จริงทุกอย่าง ...”

กระแสพระบรมราโชวาท พระราชทานแก่นักเรียน นักศึกษา ครู และอาจารย์

ในโอกาสเข้าเฝ้าฯ 27 ตุลาคม 2516

“... การสร้างสรรค์ตนเอง การสร้างบ้านเมืองก็ตาม มิใช่สร้างในวันเดียว ต้องใช้เวลา ต้องใช้ความเพียร ต้องใช้ความอดทนเสียสละ แต่สำคัญที่สุดคือความอดทนคือไม่ย่อท้อ ไม่ย่อท้อในสิ่งที่ตั้งงาม สิ่งที่ตั้งงามนั้นทำมันน่าเบื่อ บางทีเหมือนว่าไม่ได้ผล ไม่ดัง คือคู่มั่นครีทำดีนี้ แต่ขอรับรองว่าการทำให้ดีไม่ ครีต้องมีความอดทน เวลาข้างหน้าจะเห็นผลแน่นอนในความอดทนของตน ในความเพียรของตน ต้องถือว่าวันนี้เราทำยังไม่ได้ผล อย่าไปท้อบอกว่าวันนี้เราทำแล้ว ก็ไม่ได้ผล พรุ่งนี้เราจะต้องทำอีก วันนี้เราทำ พรุ่งนี้เราก็กทำ อาทิตย์หน้าเราก็กทำ เดือนหน้าเรา

ก็ทำ ผลอาจได้ปีหน้า หรืออีกสองปีหรือสามปีข้างหน้า แต่ว่าถ้าสมมติว่าวันนี้เราทำแล้วบอกว่า ไม่มีประโยชน์ เพราะว่าพຽງนี้ไม่ได้ผล เลิกเสีย พຽງนี้ไม่ได้ผลแน่ เป็นสิ่งที่แน่นอน แต่ว่าพຽງนี้ เราจะอยู่หรือไม่อยู่ก็ไม่ทราบ ก็เชื่อว่าอยู่ แต่ว่าปีหน้าเราจะอยู่หรือไม่ถ้าเราหยุดทำสิ่ง ที่ดี ฉะนั้น ความไม่ย่อท้อ ความเพียร ความเพียรนี้หมายความว่าไม่ใช่ความเพียรในการทำงาน เท่านั้นเอง หมายถึงความเพียรที่จะขំใจตัวเองด้วย ความกล้าหาญที่จะขំใจตัวเองให้อดทน ไม่ใช่อดทนแล้วก็เหมือนว่าใครทำก็ทำไป เราทนเอาไว้ เท่ากับคนอื่นเขาเอาเปรียบเรา ไม่ใช่ อดทนที่จะยังไม่เห็นผล อดทนที่จะทราบว่าสิ่งใดที่เราทำต้องใช้เวลา ถ้าเราอดทน หรือถ้าพูด ตามธรรมดาว่า “เหนียว” ไว้ อดทนในความคิด ทำให้ดี เหนียวไว้ในความคิดแล้ว ภายภาคหน้า ได้ผลแน่ ...”

พระบรมราชาวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

19 กรกฎาคม 2517

“... การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัว ให้มีความพอกิน พอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอ ที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้น ต่อไปได้โดยแน่นอนส่วนการ ถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังและ ประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอน บริบูรณ์ เพราะหากไม่กระทำด้วยความระมัดระวัง ย่อมจะหวังผลเต็มเม็ดเต็มหน่วยได้โดยยาก ยกตัวอย่างเช่น การปราบศัตรูพืช ถ้าทุ่มเททำไปโดยไม่มีจังหวะที่ถูกต้อง และโดยมิได้ศึกษา ข้อมูลต่าง ๆ ให้กระจ่างชัดอย่างทั่วถึง ก็อาจสิ้นเปลืองแรงงาน ทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ ที่ล้วนมี ราคาไป โดยได้รับผลไม่คุ้มค่า ยิ่งกว่านั้น การทำลายศัตรูพืช ยังอาจทำลายศัตรูของพืชที่มีอยู่ บ้างแล้วตามธรรมชาติ และทำอันตรายแก่ชีวิตคนชีวิตสัตว์เลี้ยงอีกด้วย การพัฒนาอย่างถูกต้อง ซึ่งหวังผลอันยั่งยืนไพศาล จึงต้องวางแผนงานเป็นลำดับขั้นอย่างถี่ถ้วนทั่วถึง ให้องค์ประกอบ ของแผนงานทุกส่วนสัมพันธ์และสมดุลกันโดยสอดคล้อง ...”

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะผู้แทนสมา คม องค์การเกี่ยวกับศาสนา ครู นักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ นักศึกษามหาวิทยาลัยที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิม พระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2517

“... คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้ำสมัย ว่าเมืองไทยเซย ว่าเมืองไทย ไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ . แต่เราอยู่พอมีพอ กิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย

พอยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ที่มีความพอยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความ พอยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ . ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้กำลังตก กำลังแย่ง กำลังยุ่ง เพราะแสวงหาความยิ่งยวด ทั้งในอำนาจ ทั้งในความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางลัทธิ . ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิด และมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้ อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดี พอสสมควร ขอย้ำ พอควร พอยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวร ที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดเวลา. ...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 10 กรกฎาคม 2518

“... ในการที่ผู้สำเร็จการศึกษาจะออกไปเริ่มต้นการทำงาน ซึ่งเป็นภาระสำคัญอีกขั้นหนึ่งต่อไปนั้น จำเป็นจะต้องมีจุดหมายในชีวิตที่ถูกต้องและสมควร สำหรับยึดถือเป็นเบื้องต้นก่อน จึงจะช่วยให้ได้รับผลสำเร็จอันควรพึงพอใจ จุดหมายสำคัญนั้น ได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าและความผาสุกอันแท้จริงของแต่ละคน ซึ่งเมื่อประกอบเข้าด้วยกันแล้ว จะสามารถอำนวยผลดีและก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวมอย่างไพศาล

ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้จริงมีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนวยประโยชน์ถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย ตรงกันข้ามกับความเจริญอย่างเท็จเทียม ที่เกิดขึ้นมาด้วยความประพฤติไม่เป็นธรรมของบุคคล ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำลายล้าง เพราะให้โทษบ่อนเบียนทำลายผู้อื่นและส่วนรวม การบ่อนเบียนทำลายนั้น ที่สุดก็จะกลับมาทำลายตน ด้วยเหตุที่เมื่อส่วนรวมถูกทำลายเสียแล้ว ตนเองก็จะยืนตัวอยู่ไม่ได้ จะต้องล่มจมลงไปเหมือนกัน ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงได้นำเรื่องนี้มาปรารภในโอกาสนี้ เพื่อให้ทุกคนเล็งเห็นถ่องแท้ว่า ความเจริญผาสุกที่แท้กับไม่แท้ของบุคคลอยู่ที่ไหน และนำมาพิจารณาดำเนินชีวิตและการงานได้โดยถูกต้อง ...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะครูโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม 4 จังหวัดภาคใต้ 24 สิงหาคม 2519

“... ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ ผู้ที่จะสามารถประพฤติชอบ และหาเลี้ยงชีพชอบได้ด้วยนั้น ย่อมจะต้อง

มีทั้งวิชาความรู้ ทั้งหลักธรรมทางศาสนา และสิ่งแรกเป็นปัจจัยสำหรับใช้กระทำการงาน สิ่งหลัง เป็นปัจจัยสำหรับส่งเสริมความประพฤติ และการปฏิบัติการทำงานให้ชอบ คือให้ถูกต้องและเป็นธรรม วิชาการกับหลักธรรมนี้มีประกอบกันพร้อมในผู้ใด ผู้นั้นจะได้ประสบความสำเร็จ และความสำเร็จ ในชีวิตโดยสมบูรณ์ ...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

10 กรกฎาคม 2523

“... การจะพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่างให้เจริญขึ้นนั้น จะต้องสร้างและเสริมขึ้นจากพื้นฐาน เดิมที่มีอยู่ก่อนทั้งสิ้น ถ้าพื้นฐานไม่ดี หรือคลอนแคลนบกพร่องแล้ว ที่จะเพิ่มเติมเสริมต่อให้เจริญ ขึ้นไปอีกนั้นยากนักที่จะทำได้ จึงควรจะเข้าใจให้แจ่มชัดว่า นอกจากจะมุ่งสร้างความเจริญแล้ว ยังจะต้องพยายามรักษาพื้นฐานให้มั่นคงไม่บกพร่องพร้อม ๆ กันไปด้วย การรักษาพื้นฐาน ก็คือ การปฏิบัติบริหารงานที่ทำอยู่เป็นประจำนั้นไม่ให้เกิดบกพร่อง ซึ่งเป็นกิจที่ลำบากยากอยู่ เพราะงานใด ที่ต้องทำเป็นประจำตลอดเวลา อาจทำให้รู้สึกชินชา ด้วยต้องกระทำซ้ำ ๆ กัน ไม่น่าตื่นตาตื่นใจ เหมือนงานที่มีเข้ามาใหม่ ๆ จึงมักทำให้เบื่อหน่าย ชวนให้ทอดธุระละเลย จนเกิดความบกพร่อง และเสียหายขึ้น แล้วพลอยทำให้งานใหม่นั้นเดินหน้าไปไม่ได้ หรือดำเนินไปไม่ราบรื่น เพราะฉะนั้น บัณฑิตทุกคนจะต้องมีความอดุสาหะพากเพียรและอดทนให้มาก ที่จะประ ะคับประคองรักษา พื้นฐานหรืองานประจำของตนไว้ให้สมบูรณ์ จะต้องพยายามรักษาฉันทะความพอใจ และเจตนา ความมุ่งหมายในงานนั้นให้มั่นคงยืนยาว มิให้ความพอใจในงานประจำ ลดน้อยถอยไปกว่า ความพอใจในงานใหม่สิ่งใหม่ที่เพิ่มเข้ามา ผู้ที่รักษาเจตนาและฉันทะในงานไว้ได้ตลอด จัดว่าเป็น ผู้สามารถควรแก่การยกย่องสรรเสริญ คือสามารถที่จะพากเพียรอดทนรักษามาตรฐานและ คุณภาพของงานประจำของตนไว้ พร้อมกับค้นคว้าพัฒนาสิ่งใหม่ให้ก้าวหน้าไปด้วยกัน ที่สุดก็จะ ประสบความสำเร็จและความเจริญโดยครบถ้วนและแน่นอนตั้งใจปรารถนาทุกคน ...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศิลปากร

18 ธันวาคม 2527

“... ความเจริญนั้นจะเกิดขึ้นได้ด้วยอาศัยเหตุปัจจัยประกอบพร้อมกันหลายอย่าง . นอกจากวิทยาการที่ดีแล้ว อย่างหนึ่ง จะต้องอาศัยผู้ปฏิบัติที่เป็นคนดี คือคนที่สะอาดสุจริต ที่มีปัญญา ความฉลาดรู้ในเหตุในผล และในความเจริญความเสื่อม. อีกอย่างหนึ่ง จะต้องอาศัย ความขยันหมั่นปฏิบัติ ด้วยความเอาใจใส่ และความเพ่งพินิจ ไม่ประกอบกิจการงานด้วยความ ประมาทหละหลวม. และโดยประการสำคัญ จะต้องอาศัยความพอเหมาะ พอควร พอดีในการ

ปฏิบัติงานทั้งปวงด้วย คือถ้าเป็นงานใหญ่ งานสำคัญ ก็ต้องทุ่มเททำให้จริง ให้ดี ให้มาก ให้จนสำเร็จ ถ้าไม่ใช่งานสำคัญอะไรนัก ก็ไม่ต้องทำให้เป็นการใหญ่ การยาก เพราะจะทำให้สิ้นเปลือง เสียแรงเสียเวลาไปเปล่าโดยใช่เหตุ. ...”

**พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
24 มกราคม 2530**

“... ผู้ที่มุ่งหวังความดีและความเจริญมั่นคงในชีวิต จะต้องไม่ละเลยการศึกษา . ความรู้ที่จะศึกษามีอยู่สามส่วน คือความรู้วิชาการ ความรู้ปฏิบัติการ และความรู้คิดอ่านตาม เหตุผลความเป็นจริง ซึ่งแต่ละคนควรเรียนรู้ให้ครบ เพื่อสามารถนำไปใช้ประกอบกิจการงาน และแก้ปัญหาทั้งปวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ . อีกประการหนึ่ง จะต้องมีความจริงใจและบริสุทธิ์ใจ ไม่ว่าจะในการทำงาน ในผู้ร่วมงาน หรือในการรักษาระเบียบแบบแผน ความดีงาม ความถูกต้องทุกอย่าง เพราะความจริงใจนี้เป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง ในการผดุงและสร้างเสริมความมีสมานฉันท์ ความประสานสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของส่วนรวม . ประการที่สาม จำเป็นต้องสำรวจดูความบกพร่องของตนเองอยู่เสมอแล้วพยายามปฏิบัติแก้ไขเสียโดยเร็ว ไม่ปล่อยให้เจริญเติบโตทำความเสื่อมเสียแก่การกระทำและความคิด . ประการที่สี่ ต้องฝึกฝนให้มีความสงบหนักแน่น ทั้งในกาย ในใจ ในคำพูด เพราะความสงบหนักแน่นเป็นเครื่องผ่อนปรนระงับ ความรุนแรง ความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจในกันและกันได้ทุกกรณี . โดยเฉพาะความสงบหนักแน่นในจิตใจนั้น ทำให้เกิดความยั้งคิดพิจารณาตามเหตุตามผล จึงช่วยให้สามารถขบคิดวินิจฉัยเรื่องราวปัญหา และกระทำ ได้ถูกต้อง พอเหมาะพอดี มีประสิทธิผล.

หลักปฏิบัติที่กล่าว เป็นข้อที่ท่านทั้งหลายพึงรับไว้ศึกษาพิจารณาให้เห็นกระจ่างและนำไปใช้เป็นแนวทางความประพฤติปฏิบัติ เพื่อนำพาตนให้บรรลุถึงความเจริญมั่นคงที่มุ่งหมาย. ...”

**พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของวิทยาลัยเทคโนโลยี
และอาชีวศึกษา 8 กรกฎาคม 2530**

“... การทำงานทุกอย่างคือการพัฒนาตัวเอง . เรามักได้ยินคำกล่าวอ้างของคนบางคนว่า ไม่พอใจทำงานอย่างนั้นอย่างนี้ เพราะเป็นงานที่ไม่ตรงกับวุฒิ หรือต่ำต้อยด้อยกว่าวิถยฐานะของตน ทั้ง ๆ ที่บางทีก็กำลังว่างงานอยู่ การประพฤติอย่างนี้เรียกว่าเลี ออกงาน หรือไม่สู้งานซึ่งเป็นการถ่วงตัวเองไว้ไม่ให้ดีขึ้นได้ ไม่ให้ก้าวหน้าต่อไปได้ . จึงอยากจะเตือนบัณฑิตทุก ๆ คน ว่าอย่าทำตัวเป็นคนเลือกงาน . เมื่อมีโอกาสและมีงานให้ทำ ก็ควรเต็มใจทำ โดยไม่จำต้อง ตั้ง

ข้อแม่หรือเงื่อนไขอันใดไว้ให้เป็นเครื่องกีดขวางขอให้คิดกันเสียใหม่ว่า คนที่ทำงานได้จริง ๆ นั้น ไม่ว่าจะจับงานสิ่งใด ย่อมทำได้เสมอ. ถ้ายังมีความเอาใจใส่ มีความขยัน มีความสังเกตจดจำดี ก็ยิ่งจะช่วยให้ประสบผลสำเร็จในงานที่ทำสูงขึ้น ทั้งนี้เพราะประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำงานแต่ละครั้งแต่ละวัน จะค่อย ๆ เพิ่มพูนขึ้นเป็นลำดับ ส่งเสริมให้มีความสามารถชัดเจน มีความเจริญก้าวหน้าสมวิญญานะ หรือเจริญขึ้นเกินกว่าที่คาดหวังไว้มากมายก็ได้ . จึงกล่าวได้เต็มปากว่า การทำงานด้วยความรู้ ความสามารถ ด้วยความตั้งใจและเอาใจใส่ศึกษานั้น เป็นการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพสูงขึ้นโดยแท้ และบุคคลที่มีคุณภาพอันพัฒนาแล้ว ย่อมสามารถจะพัฒนางานส่วนรวมของชาติให้เจริญก้าวหน้าได้ดังประสงค์. ...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

24 มกราคม 2537

“... ความเจริญและความเสื่อมของบ้านเมืองนั้น ขึ้นอยู่กับผลงานการกระทำอันเป็นส่วนรวมของคนทั้งชาติ ซึ่งต่างมีหน้าที่แบ่งปันกันทำตามความรู้ความสามารถ ตามโอกาสและความถนัดของแต่ละบุคคล. ดังนั้น ถ้าบุคคลยังเห็นว่ามิชาติมีประเทศเป็นที่พึงที่อาศัย ก็จะต้องรับผิดชอบร่วมกันในการทำงานส่วนรวมของชาติให้ดี เพื่อธำรงรักษาประเทศชาติไว้ . ผู้ใดมีความสามารถฉลาดเฉลียวในทางใด จะต้องพยายามทำหน้าที่ให้ได้ผลงอกงามไพบูรณ์ในทางนั้น โดยเต็มความสามารถ เพื่อประสานประโยชน์ทุกส่วนเข้าด้วยกัน ให้เป็นความเจริญมั่นคงของบ้านเมือง. ความรับผิดชอบดังนี้สำคัญมาก เพราะเป็นข้อชี้ขาดในความเจริญและความเสื่อมแห่งอดีตปัจจุบันและอนาคต. ยังมีความสามารถทางสมอง และมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างกว้างขวางจนสำเร็จปริญญา ยิ่งจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบมากขึ้นและสูงขึ้น. ...”

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายชัยมงคล

เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2540

“... ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ . สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกินแบบพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง. อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่เอง. อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร. บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก . อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้ำสมัย. จริง อาจจะมีล้ำ สมัย คนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจ ที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า

เป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รัฐสภาว่าไม่หรรษา . แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้. ...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

18 กรกฎาคม 2541

“... การรู้จักประมาณตน ได้แก่การรู้จักและยอมรับว่าตนเองมีภูมิปัญญาและความสามารถในด้านไหน เพียงใด และควรจะทำงานด้านไหน อย่างไร. การรู้จักประมาณตนนี้ จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพ ทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น . ส่วนการรู้จักประมาณสถานการณ์นั้น ได้แก่การรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ทราบชัด ถึงความเป็นมาและที่เป็นอยู่ รวมทั้งที่คาดว่าจะจะเป็นไปในอนาคต. การรู้จักประมาณสถานการณ์ได้นี้ จะทำให้สามารถวางแผนงานและปฏิบัติการได้ถูกต้องตรงกับปัญหา พันแก่สถานการณ์ และความจำเป็น อันจะทำให้งานที่ทำได้ประโยชน์ที่สมบูรณ์คุ้มค่า . การรู้จักประมาณตนและรู้จักประมาณสถานการณ์ จึงเป็น อุปการะอย่างสำคัญ ที่จะเกื้อกูลให้บุคคลดำเนินชีวิตและกิจการงานไปได้ อย่างราบรื่นและก้าวหน้า โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบัน ที่ประเทศของเรากำลังประสบกับภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ หากไม่รู้จักประมาณตนประมาณสถานการณ์ให้ดีแล้ว ก็ยากที่จะนำพาตัวนำพาชาติให้ผ่านพ้นและก้าวต่อไปโดยสวัสดิ์ได้. ...”

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายชัยมงคลเนื่อง

ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2541

“... คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย . ถ้าทุกประเทศมีความคิด – อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ – มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข . พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น . ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง. ...”

พระบรมราชโองการในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

21 มกราคม 2542

“...บัณฑิตผู้ได้รับความสำเร็จในทางการศึกษามาแล้ว ย่อมปรารถนาความสำเร็จที่สูงขึ้นไปอีก คือการสร้างความสำเร็จมั่นคงในชีวิตและฐานะหน้าที่. ความปรารถนาดังนี้แม้จะเป็นสิ่งที่พึงประสงค์อย่างยิ่ง แต่ก็มีใช้สิ่งที่ทุกคนจะได้มาโดยง่าย เพราะการสร้างตัวสร้างฐานะที่รุ่งเรืองมั่นคงนั้น มิใช่สำเร็จด้วยเพียงคิดเท่านั้น แต่สำเร็จได้ด้วยการกระทำ. กล่าวคือ คนเราถึงจะมีความรู้ความคิดสักเพียงใด ถ้าไม่ลงมือทำ ก็มีแต่พาตัวให้ฟุ้งเฟื่องไปต่าง ๆ โดยปราศจากประโยชน์และความสำเร็จ. เมื่อลงมือทำ ประโยชน์และความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้น. ข้อสำคัญ การสร้างตัวสร้างฐานะนี้เป็นงานที่ยิ่งใหญ่และยืนยาว ทั้งไม่อาจเห็นผลได้ในเร็ววัน. จำเป็นจะต้องมีความตั้งใจที่มั่นคงแน่วแน่ มีความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย แม้จะต้องเหนื่อยยาก หรือมีอุปสรรคขัดขวางมากมายเพียงใดก็ต้องไม่ย่อท้อถอยหลัง หากบากบั่นมุ่งหน้ากระทำไปจนบรรลุผลตามที่มุ่งหมาย. ...”

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2543

“... เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ย้าแล้วย้าอีก แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Sufficiency Economy ภาษาไทยก็ต่อว่าไม่มี Sufficiency Economy แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ ก็หมายความว่าประหยัด แต่ไม่ใช่ขี้เหนียว ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ทุกคนจะมีความสุขแต่พอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติยากที่สุด ...”

พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี 9 มิถุนายน 2549

“... คุณธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของความรักความสามัคคี ที่ทำให้คนไทยเราสามารถร่วมมือร่วมใจกันรักษาและพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันมาได้ตลอดรอดฝั่งประการแรก คือการที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน ประการที่สอง คือการที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และแก่ประเทศชาติ ประการที่สาม คือการที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมเสมอกัน . ประการที่สี่ คือการที่ต่างคนต่างพยายามทำความดี คิดความเห็นของตนให้ถูกต้องเที่ยงตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุในผล หากความคิดจิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกันในทางที่ดีที่เจริญนี้ ยังมีพร้อมมูลอยู่ในกายใจของคนไทย ก็มั่นใจได้ว่าประเทศไทยจะดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไปได้. ...”
